

«Потребує розряду дефібрилятора, а не косметичного масажу»

58

До кінця 2015 року Верховна Рада України може ухвалити новий закон про наукову й науково-технічну діяльність. Із чотирьох ініціатив найбільше шансів бути прийнятими мають проект Кабінету Міністрів (реєстр. № 2244а) або проект групи народних депутатів – Григорія Заболотного, Тараса Кременя, Івана Кириленка, Володимира Литвина та Ігоря Бриченка (реєстр. № 2244а-1). Найімовірніше, урядовий проект (як найсистемніший) Комітет з питань науки і освіти візьме за основу й до другого читання використає всі корисні положення інших законопроектів. Утім, комітетські слухання засвідчили й те, що частина академічної спільноти поки що не бачить істотних змін на краще від нинішньої команди МОН, критикує відомство за відсутність чітких і зрозумілих правил фінансування, європейських критеріїв оцінки результатів праці, можливостей для спільних досліджень, наукової мобільності, комерціалізації наукових розробок. Головна рекомендація владі – кардинально змінити ставлення до вітчизняної науки, адже, перебуваючи в стані клінічної смерті (інший варіант висловлювання промовців – на краю прірви), вона «потребує розряду дефібрилятора, а не косметичного масажу».

Заступник міністра освіти і науки Максим СТІХА розповів, що основна мета урядового проекту, над яким протягом двох років працювала створена в МОН робоча група, – дати відповідь на виклики часу, створити «дружне» до науковців законодавство, яке використовує загальноприйняті для країн – членів Євросоюзу терміни й поняття, адже Україна нині – асоційований член програми ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт-2020».

Серед важливих пропозицій – створити на базі Державного фонду фундаментальних досліджень **Національний фонд досліджень** – орган, що здійснюватиме грантове фінансування фундаментальних і прикладних досліджень, проводитиме конференції, стажування, а також **Національну раду України з питань розвитку науки і технологій**, яка розроблятиме пропозиції для державної політики в цій сфері, стане механізмом ефективною взаємодії між представниками наукової спільноти, виконавчої влади та реального сектору економіки. Нацраду очолить профільний віце-прем'єр-міністр, а заступниками стануть міністр освіти і науки й голова Наукового комітету –

своєрідного наукового парламенту, куди входитимуть 24 провідні вчені.

М. Стіха зазначив, що проект покращить життя кожному окремому науковцеві, адже буде запроваджено гнучкий режим роботи в науковій установі, що сприятиме науково-педагогічному сумісництву. Передбачено можливість стажування, розширення взаємодії академічної й університетської науки, створення тимчасових і постійних наукових кафедр тощо.

Також врегульовуються питання грантів. Вони надаватимуться виключно на конкурсній основі, безоплатно й остаточно. Обладнання, придбане на ці кошти, по завершенні проекту залишається в його виконавців (раніше це було проблемою).

– Науково-технічна сфера відіграє ключову роль у розвитку економік країн, які ми вважаємо передовими. У них частка високих технологій у зростанні ВВП сягає 90%, і це тренд на багато десятиліть. На жаль, в Україні зворотний процес, і яскравий приклад – секвестр державного бюджету 2015 року, коли з п'яти мільярдів «урізано» два вилучено «з найбагатшої» наукової сфери. У цілому витрати на науку скорочено з

0,42% ВВП до 0,26%. Це найнижчий показник у Європі. Не випадково, що за останній рік кількість наукових установ зменшилася на 12%, чисельність дослідників – на 10 %, – підкреслив **заступник Голови Комітету з питань науки і освіти Іван КИРИЛЕНКО**.

Він зазначив: «Оскільки рекомендації минулорічних парламентських слухань «Стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» в урядовому законопроекті повністю не враховані (зауважмо, що перед початком слухань учасникам роздали інформацію МОН на 47 сторінках про стан виконання рекомендацій. – Ред.), народні обранці зареєстрували альтернативний проект». І. Кириленко пояснив це й тим, що проект Міністерства виконавчої влади, більш регламентований у частині взаємодії МОН і суб'єктів наукової діяльності. А депутатська ініціатива, навпаки, сприятиме демократизації цієї сфери.

– Ми вважаємо, що наукою не треба керувати. Перед нею можна ставити завдання, але їй властива самоорганізація. І хай вона буде. Порівняно з чинним законом урядо-

ва ініціатива істотно обмежує статус і самоврядність академії. Норма, що діяльність останніх спрямовується Кабміном, створює умови реального управління наукою на рівні підзаконних актів! Регламентуються питання, що нині визначаються статутом академії як самоврядних організацій. Так само виконавча влада перебирає повноваження НАН із координації фундаментальних досліджень, – появився народний обранець.

І. Кириленко критикує й те, що консультативно-дорадчий орган – Національна рада України з питань розвитку науки і технологій фактично дублює функції МОН і має складний порядок формування.

– Наука – це творча сфера, що не терпить бюрократизації та зарегульованості. А реформу намагаються звести до того, хто і ким керуватиме й кого контролюватиме, – вважає він.

А ось альтернативний проект народних депутатів точно не викличе ентузіазму в Міністерстві фінансів, адже потребує істотного збільшення бюджетних витрат. Скажімо, є пропозиція до 2025 року збільшити фінансування наукової сфери до рівня 3% ВВП (нині він удесятеро менший!). Є, зокрема, пропозиція встановити зарплатню молодшого наукового співробітника не нижче за подвійний рівень середньої зарплатні в промисловості. Також у проекті є положення про отримання вченими житла через цільове бюджетне фінансування, будівництво житла за рахунок пільгових довгострокових кредитів тощо.

– У нас весь час відбувається плач Ярославни, але ми не йдемо вперед конкретними кроками, а маємо говорити, що змінимо якнайшвидше, аби створити прозорі правила гри, бо 3% ВВП на науку не візьмуться від того, що ми запише-

мо це в закон. Навіть чинна норма 1,7 % жодного разу не була виконана, – зауважила **Голова Комітету з питань науки і освіти Лілія ГРИНЕВИЧ**. Ключовими вимогами до майбутнього закону вона назвала сумісність із європейським науковим простором, а саме: прозорість державного бюджетного фінансування, чесну конкуренцію, децентралізацію й демонополізацію, максимальну відкритість ринку праці для всіх дослідників, академічну мобільність, зручну систему обігу й передачі наукової інформації.

Проректор із наукової роботи Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», голова ради проректорів вищих навчальних закладів із наукової роботи Михайло ІЛЬЧЕНКО підтримав урядовий проект, адже в ньому враховано дуже багато пропозицій від університетської науки. Це запровадження базового бюджетного фінансування, право навчальних закладів бути співзасновниками господарських товариств (це розвиватиме інноваційну діяльність) та інше.

Водночас учений закликав МОН до професійної імплементації вже прийнятих законів. Наприклад, звернув увагу на затвердження нового переліку напрямів і спеціальностей, передбаченого Законом України «Про вищу освіту». Із цього списку «випали» 17% напрямів, які стосуються інженерії, зокрема приладобудування, машинобудування, металообробка. А це більш як половина нашої промисловості.

Серед інших ускладнень і перепон, якими «обито» вітчизняну науку, М. Ільченко виокремив такі: необхідність проводити тендер після проведення конкурсу Фонду фундаментальних досліджень чи

держзамовлення; заборона зберігати за викладачами їхню зарплатню на час відряджень; необхідність платити мито на обладнання, що передається університетам безкоштовно; щорічна затримка техпаспортів бюджетних програм; проблеми з міжнародними зобов'язаннями, зокрема відсутність паспорта на виконання робіт у рамках програми «Горизонт-2020»; бездарне регулювання пенсійного статусу науковців, що «викосило» сотні професорів із навчального процесу, тощо. Позитивним кроком доповідач назвав хіба що зникнення «ланцюга» казначейського обслуговування – дозвіл вищим і професійно-технічним навчальним закладам розмішувати на депозитах у державних банках тимчасово вільні бюджетні кошти, отримані за надання платних послуг.

Як підсумок у відповідь на критику частини промовців заступник міністра освіти і науки М. Стріха зауважив, що законопроект МОН був компромісом, спробою знайти розумну середню лінію. Не випадково в попередніх виступах його оцінили і як «реформаторський раж», і як «реформаторську бездіяльність».

– Відповідально кажу: цей законопроект істотно зменшує повноваження міністерства. На засіданні уряду за це нас дуже критикував секретаріат Кабміну, мовляв, передаємо повноваження виконавчої влади громадським структурам, – підкреслив він.

Очікується, що Верховна Рада розгляне в першому читанні всі законопроекти про наукову й науково-технічну діяльність на одному з пленарних засідань у жовтні.

Олексій СИЩУК.

Фото Миколи БІЛОКОПИТОВА.

